

Милена Касапоска-Чадловска
Правен факултет – Кичево
Универзитет „Св. Климент Охридски“ – Битола
Силвана Нешковска
Педагошки факултет – Битола
Универзитет „Св. Климент Охридски“ – Битола
Лела Ивановска
Факултет за информатички и комуникациски технологии – Битола
Универзитет „Св. Климент Охридски“ – Битола
РС Македонија

АНАЛИЗА НА АНГЛИСКИОТ И НА ФРАНЦУСКИОТ ПРЕПЕВ НА „СТЕРНА“ ОД БЛАЖЕ КОНЕСКИ

Апстракт: Поемата „Стерна“ е изградена врз народната легенда за митскиот јунак Крале Марко кој ја затнал страшната подземна вода во обид да го спаси Прилепско Поле од катастрофална поплава. Во поемата, подземната вода е персонифицирана и во неа се отелотворени злото, несреќата и душевните јанси. Крале Марко, односно човекот, се бори со натчовечки напор низ високо изразена драматика и поетска тензија. Карактеристично за „Стерна“ е тоа што изобилува со културолошки лексички единици со голема експресивна моќ, како реалии, архаизми, турцизми, но и со дијалектна лексика. Овие термини се вистински предизвик кога станува збор за препејување на странски јазик затоа што преку нив доаѓаат до израз културните, историските и општествените разлики меѓу две земји. Токму во успешното пренесување на овие јазични елементи се согледува и умешноста на преведувачот, иако доста често ваквите термини се речиси непреводливи.

Имајќи ја предвид сложеноста на поемата од семантички и лексички аспект, целта на овој труд беше да направиме опсежна анализа на нејзините препеви на англиски и на француски јазик и да провериме во колкава мера се тие успешни. Анализата ги опфати фонетското, лексичкото и синтаксичкото ниво на поемата, како и нејзината формална структура и стилските изразни средства кои се среќаваат во неа. Резултатите од направената анализа укажуваат на тоа дека и покрај формалните и содржински отстапувања кои се направени, и англискиот и францускиот препев се доста успешни во пренесувањето на главниот мотив и сентимент на „Стерна“.

Клучни зборови: Стерна, Конески, препев, англиски, француски.

Вовед

Преведувањето претставува универзална човечка активност, неопходна во секоја епоха и во сите делови на светот, за остварување контакти меѓу заедниците кои зборуваат различни јазици, без оглед на тоа дали тие контакти се индивидуални или колективни, случајни или постојани (Никодиновска 2009: 17). Поетскиот превод, кој е предмет на интерес во нашиот труд, не претпоставува едноставно заменување на еден збор со друг, туку реформулирање на еден текст на друг јазик, притоа водејќи сметка да се зачува содржината (Tatillon 1986: 7, Ali 2016: 65). Овој тип превод претставува огромен предизвик за преведувачот бидејќи не се работи за едноставна лексичка операција, туку за сложена јазична уметност која се состои во содржинско, стилистичко и уметничко пренесување на едно дело на друг јазик, но и во транспонирање на културолошките елементи од изворниот во целниот јазик. За да се пренесе поетската реч од еден на друг јазик, без притоа да се одземе од нејзината мелодичност и хармонија, од бојата и од внатрешниот ритам, неопходно е да се поседуваат специфични јазични компетенции, да се биде одличен познавач на поезијата, да се има чувство за хармонија и ритам, односно чувство за „убавото“ во поезијата. Сите овие аспекти се присутни истовремено и во формата и во содржината, во видливото, но и во невидливото во поетскиот текст. Во

суштина, преведувачот е своевиден коавтор на поетскиот израз и тој треба да умее да ја актуализира атмосферата во поемата и нејзината тема, внимавајќи притоа да не го повреди нејзиниот семантизам, мелодичноста и нејзината универзална димензија (Кауга 1998: 3).

Целта на овој труд е да се направи детална анализа на францускиот и на англискиот препев на поемата „Стерна“ од Блаже Конески со цел да се провери во колкава мера се тие успешни, односно дали препејувачите успеале да одговорат на преведувачките предизвици за кои зборувавме погоре. Францускиот препев е направен од Жак Гошрон и Лиси Албертини, додека автори на англискиот препев се Ендрју Харви и Ен Пенингтон. Анализата ги опфаќа фонетското, лексичкото и синтаксичкото ниво на поемата, нејзината формална структура и стилските изразни средства кои се среќаваат во неа.

Резултатите од направената анализа укажуваат на тоа дека и покрај формалните и содржинските отстапувања кои се направени, и англискиот и францускиот препев го пренесуваат доста успешно главниот мотив и сентимент на „Стерна“.

Теоретска основа

Во академските и во стручните кругови постојат спротивставени гледишта во поглед на поетскиот превод. Имено, според некои автори преводот на поезијата е комплетно невозможен, односно поетскиот преведувачки акт се одликува со вградена дефективност (Berman 1995: 86, Ellrod 2006). Други сметаат дека секој обид да се преведе поетски израз претставува изневерување на оригиналниот текст (Ali 2016: 66). Како поткрепа на овој став, Бланшо наведува дека „значењето на поемата е неразделиво од секој поединечен збор во неа, од секое движење, од секој нејзин акцент. Тоа постои само во таа конкретна целина и исчезнува во моментот кога ќе се направи обид значењето да се раздвои од формата која му била првично дадена. Семантиката на поемата совршено соодветствува со нејзината форма“ (Blanchot 1943: 239, Ellrodt 2006). Во истата насока, Мороа додава дека „поемата претставува чудесна коинциденција меѓу ритамот и мислата. Затоа преведувањето на поемата е толку тешко, а нејзиното препејување во стих е речиси невозможно. Веројатноста дека ќе се добие четвороструко совпаѓање меѓу две рими и две мисли е многу слаба“ (Maurois, Brynczka 1997: 9).

Сепак, и покрај ваквите ставови за непреводливоста, непобитен факт е дека поезијата, и покрај нејзината комплексност, била и сè уште е преведувана. Притоа, се согласуваме сосема со Кари дека може да се зборува за квалитетна поезија само тогаш кога читателот не чувствува дека се работи за превод (Cary 1985: 44, Brynczka 1997: 9).

Наспроти тезите за непреводливост, застапниците на другото гледиште сметаат дека поезијата е преводлива, без оглед на тоа што при процесот на преведување неизбежно доаѓа до губење на одредени аспекти на изворниот текст. Како што вели Бенет, кој поетскиот превод го споредува со сад полн со вода, „ако садот се премести од мијалник до трпеза, водата може да се истури. Сепак, целта на преведувачот е да зачува што повеќе вода во садот“ (Bennett 2001: 1). Според Холмс, предизвиците и тешкотиите на кои наидува преведувачот на поезија сепак не го одвраќаат од поетскиот превод:

„Дали поезијата е преводлива? Во преведувањето, како и во политиката, повеќето луѓе го позиционираат својот став некаде помеѓу две екстремни гледишта верувајќи дека поетскиот превод е понекогаш возможен, понекогаш невозможен, некогаш тешок, некогаш лесен, некогаш е неуспешен, а некогаш е многу успешен. Најдобриот аргумент во корист на оваа средишна позиција е фактот дека во реалноста постои широк спектар на поетски преводи: некавалитетни, просечни и добри“ (Holmes 1988: 45, Brynczka 1997: 9).

Нашиот став во поглед на преводливоста на поезијата е најблизок до оној кој го среќаваме кај Бринчка и кај Мунен. Имено, иако не е секогаш можно да се пренесе истиот значенски ефект од изворниот текст во целниот текст, сепак, сосема е можно да се пренесе изворната порака во задоволителна мера. И покрај бројните потешкотии, поетскиот превод им е наменет на оние кои не познаваат повеќе од еден јазик и кои имаат потреба од превод за да го разберат текстот што го одбрале (Brynczka 1997: 9). Ниту еден читател не може да ги познава сите постојни јазици и дијалекти и секој барем еднаш ќе се најде во ситуација да не успее да ја дешифрира пораката на изворниот текст затоа што не го познава доволно јазикот на кој е напишан. Токму тука интервенира преведувачот (Mounin 1963: 8).

Кога станува збор за успешноста на поетскиот превод, Тајтлер нагласува дека треба да бидат исполнети некои услови. Така, според него, за да може преводот да биде оквалификуван како добар, неопходно е да се има предвид следново: „преводот треба да ги пренесе потполно мотивот и идејата на изворниот текст без притоа „слепо“ да се држи до оригиналните лексеми; стилот и начинот на пишување во изворниот и во целниот текст треба да бидат истоветни; во преводот треба да се чувствува истата леснотија како во оригиналната верзија (Tytler 1970: 15, Brynczka 1997: 19).

Во суштина, лексиката и синтаксата на изворниот текст претставуваат негов содржател, додека семантиката е негова содржина, односно „душата“ на текстот. При преведувањето, преведувачот мора, во многу поголема мера, да остане верен на содржината на текстот што сака да ја пренесе во целниот јазик, отколку да се држи до лексиката и синтаксата, заматувајќи ја вистинската смисла која е сржта на изворното дело.

Поезијата на Блаже Конески

Блаже Конески е еден од кодификаторите на современиот македонски литературен јазик – виден културен, книжевен и јавен работник: академик, професор, преведувач, литературен историчар, есеист, прозаист и поет. Неговиот придонес за македонската поезија е огромен. Или, според зборовите на Старделов (1990: 5): „Она што Блаже Конески го создаде во македонската поезија како нејзин највисок дострел беа големите поетски структури, оние мали поеми во кои овој јазичен гениј ги дофати и осмисли темелите на нашата историска судбина, темелите на бескрајните човекови трауми и искушенија, порази и надежи, падови и восторзи, крикови и осами, болки и бесови што татнале и што протатнале овде на македонскава почва и под македонско небо“.

Циклусот песни „Стерна“ претставува дополние на второто издание на „Везилка“, во кое се поместени песните „Стерна“, „Одземање на силата“, „Марковиот манастир“, „Болен Дојчин“ „Кале“ и „Песјо брдце“ со коишто се заокружува циклусот „Марко Крале“. Со овој циклус, Конески го прави најкрупниот чекор во неговиот поетски израз, воведувајќи ја македонската поезија во современите поетски текови.

Поемата „Стерна“ се базира на народната легенда во која митскиот јунак Крале Марко ја затнал страшната подземна вода во обид да го спаси Прилепско Поле од катастрофална поплава. Во поемата, подземната вода е персонифицирана и низ една изразена драматика во неа е отелотворена вечната борба на човекот со мрачните сили на злото. „Стерна“ изобилува со културолошки лексички единици со голема експресивна моќ, како реалии, архаизми, турцизми, но и со дијалектна лексика. Овие термини се вистински предизвик за препејување на странски јазик затоа што преку нив доаѓаат до израз културните, историските и општествените разлики меѓу два народа. Токму во успешното пренесување на ваквите лексеми се согледува и умешноста на преведувачот, иако доста често ваквите термини се речиси непреводливи.

Анализа на препевите на „Стерна“ на англиски и на француски јазик Форма на поемата (строфи, стихови и употреба на интерпункциски знаци)

„Стерна“ е составена од десет строфи, а во секоја строфа има различен број стихови. Во францускиот препев, организацијата на строфите не е доследно задржана. Имено, препевот е организиран во единаесет строфи. Последниот стих од третата строфа е одделен како посебен стих. Шестата строфа, во која има само од еден стих, е припоена кон петтата. Осмата строфа е поделена на две строфи. Третата строфа е составена од 17 стихови, за разлика од препевот во кој има 16. Шестата строфа е составена од 8 стихови, а во францускиот препев за оваа строфа има 9.

Во англискиот препев е задржана истата организација на строфите со неколку помали отстапувања. Имено, и во оригиналот и во препевот поемата е составена од 10 строфи. Меѓутоа, во осмата строфа во оригиналот има 16 стихови, а во преводот 14. Претпоследната строфа, која во оригиналот се состои од еден стих, во преводот е испуштена. Во последната строфа од оригиналот има 17 стихови. Оваа строфа во преводот е поделена на две строфи кои се составени од 10 и од 8 стихови редоследно.

Кога станува збор за интерпункциските знаци, анализата покажа дека во францускиот препев има поголема доследност. Има исклучок само во два стиха во кои на крајот е испуштен извичникот, а се забележува извичник на место на кое во оригиналот не е употребен. Употребата на цртата е доследна, а на едно место е употребен интерпункцискиот знак точка и запирка, која не постои во оригиналот.

Од друга страна, во англискиот препев се забележани далеку поголем број отстапки во однос на интерпункцијата. Имено, иако во оригиналот скоро секој стих завршува со интерпункциски знак (запирка, точка и црта), во преводот тој знак е испуштен во голема мера. Интересно е и тоа што цртата, која во оригиналот е ставена на крајот на стихот, во англиската варијанта се среќава на крајот на други стихови.

Анализа на синтаксичко ниво / анализа на синтаксичките фигури (метатакси)

Една од основните карактеристики за ова рамниште е обележаниот збороред или преместување на редот на зборовите или на делови од реченицата во редослед којшто е обратен или, пак, изместен во однос на вообичаениот (нормираниот) синтаксички редослед.

Оригиналот изобилува со вакви примери. Меѓутоа, во препевот на француски и на англиски јазик се забележува употреба на необележан збороред (табела бр. 1).

Оригинал	Препев на француски	Препев на англиски
<i>Да го усние мајка детето</i>	<i>que la mère endorme son enfant</i>	<i>until the mother has lulled her child to sleep</i>
<i>Дека се послаб иде нејзиниот глас</i>	<i>Sa voix parvenait du sous-sol, de plus en plus faible</i>	<i>Its voice came weaker and weaker</i>
<i>Ми бучи Стерната в уши како никогаш</i>	<i>Comme jamais, la Sterna bruit dans mes oreilles.</i>	<i>Sterna's is rumbling in my ears as never before</i>
<i>Да вечераат орачите</i>	<i>que les laboureurs dinent</i>	<i>Untill the plougmen have eaten</i>

Табела бр. 1: Необележан збороред

Многу е помал бројот на стихови во кои збороредот е зачуван во препевот на англиски јазик. Тоа не е случај со францускиот препев (табела бр. 2).

Оригинал	Препев на француски	Препев на англиски
<i>Во ниедно доба, сум одел да наслушам ...</i>	<i>J'allais en pleine nuit, écouter l'eau grossir- (не е задржан)</i>	<i>At dead of night I went to listen (задржан)</i>
<i>минав по челото со кална рака</i>	<i>J'ai passé ma main boueuse sur mon front- (не е задржан)</i>	<i>And wiped my forehead with a muddy hand (задржан)</i>

Табела бр. 2: Обележан збороред, но само во англискиот препев

Во препевите се појавуваат одредени промени во синтаксичката структура (употреба на реченици и дел-реченици различни од оние употребени во оригиналот). Сепак, отстапките се многу поголеми во англискиот препев споредено со францускиот (табела бр. 3).

Оригинал	Препев на француски	Препев на англиски
<i>Таа ќе почека <u>да го усние мајка детето</u></i> (да-конструкција)	<i>Elle attend que la mère endorme son enfant (нема отстапување)</i>	<i>It will wait <u>until the mother has lulled her child to sleep</u> (временска дел-реч.)</i>
<i>Колку ликував <u>дека ја задавнувам</u></i> ... (исказна дел-реченица)	<i>Quel triomphe : je l'étranglais jusqu'à la détente de mort (извична, независна реч.)</i>	<i>How I exulted! I was strangling it... (независни реч.)</i>
<i>И старците <u>што ги мачи бесоница и кашлица</u>- да тивнат</i> (односна реч.еница)	<i>et que se calment les vieillards qui souffrent d'insomnie et toussent (нема отстапување)</i>	<i>The old men <u>with their coughs and insomnia</u> become quiet (предлошка фраза)</i>

Табела бр. 3: Промена на типот на реченицата

Повторувањето и **набројувањето** се, исто така, одлики на синтаксичкото ниво. Во однос на повторувањето, првата строфа се повторува целосно како шеста, а тоа е задржано и во двата препева. Исто така, се среќава и повторување на исти стихови во различни строфи во поемата. (табела бр. 4).

Оригинал	Препев на француски	Препев на англиски
<i>Таа го чека својот час</i>	<i>Elle attend son heure</i>	<i>It was just binding its time</i>
<i>Да биде глуво и спокојно и темно кога ќе рикне</i>	<i>Que tout soit paisible et sourd et obscur et alors elle rougira, la Sterna</i>	<i>In the hush and the peace and the darkness it will suddenly snarl</i>

Табела бр. 4: Повторување на ист стих во различни строфи

Набројувањето како синтаксичка фигура умешно е проткаено низ целата поема. Тоа се забележува речиси во сите строфи. Во првата строфа тоа е дадено кога се набројува сè што било употребено за да се затне стерната (табела бр. 5, пример бр. 1); во третата строфа, кога поетот го објаснува однесувањето на подземната вода (табела бр. 5, пример бр. 2), во четвртата строфа, кога се набројува што чека стерната да се случи за да се излее од подземјето (табела бр. 5, пример бр. 3), кога објаснува како се чувствува лирскиот субјект додека ја чека стерната (табела бр. 5, пример бр. 4) итн. Оваа одлика на оригиналот е целосно запазена и во препевите.

Оригинал	Препев на француски	Препев на англиски
<i>Пример бр. 1: песок, чакалишите, камења и карпи</i>	<i>du sable, des cailloux, des pierres et des rochers</i>	<i>sand, gravel, stones, rocks</i>
<i>Пример бр. 2: приидува водата, гргори, грчи, зајачува под земи, се лутти...</i>	<i>(écouter) l'eau grossir, gargouiller, bouillonner et gémir sous terre, s'irriter</i>	<i>gurguling, writhing and groaning underground</i>

<i>Пример бр. 3: да го усние мајка детето, лелејката да запре во лулањето,... да вечераат орачите...</i>	<i>que la mère endorme son enfant, que le berceau arrête de se balancer...que les laboureurs dinent</i>	<i>... the mother has lulled her child to sleep, the craddele has stopped rocking, ... the ploughmen have eaten...</i>
<i>Пример бр. 4: јас сум буден... чекам... ми иде да викам, да мавтам со раце, да будам</i>	<i>Je suis le seul éveillé...J'ai envie de crier, d'agiter les mains, de réveiller ceux qui dorment</i>	<i>I'm the only one awake, ... I'm waiting...I want to scream, to wave my arms, to wake everybody up</i>

Табела бр. 5: Набројување

Во поглед на стилските фигури се забележува употреба на **полисиндентон** (повторување на сврзници без граматичка потреба). Во францускиот препев има делумна доследност при неговото пренесување, додека во англискиот препев оваа фигура е целосно изоставена.

Оригинал	Препев на француски	Препев на англиски
<i>Сопартали, Сопесочиште, со чакалиште, Сокамења, со карти</i>	<i>avec des haillons, avec du sable, avec des cailloux, avec avec avec des pierres, avec des rochers</i>	<i>Rags Sand, gravel Stones, rocks</i>
<i>Со нокти корнев –и мава ишибав И толчев, итрупав грамада</i>	<i>Je grattai avec mes ongles, et je tapai et je fouettai et j'écrasai et j'entassai masse sur masse</i>	<i>I scabbled with my nails, shovelled, kicked, pushed and piled up the rubble / /</i>
<i>Ќе гргне, дапоклопи, даподави, даповлече, Дасе успокои во ширината.</i>	<i>s'échappera, jaillira, pour submerger, noyer, entrainer et s'apaiser dans l'étendue (сврзниците не се повторуваат)</i>	<i>It will gush out Sumberge, drown, sweep away ... / /</i>

Табела бр. 6: Полисиндентон

Анализа на морфолошко ниво

Она што може да се воочи на морфолошко ниво во „Стерна“ е повторливата употреба и умешното испреплетување на трите основни глаголски времиња (минато, сегашно и идно). Се чини како лирскиот субјект да патува низ времето со временска машина. Час е во сегашноста, час се враќа во минатото, за потоа многу брзо да се префрли во иднината. Тоа и ја прави песната комплексна, но во исто време и многу динамична и енергична, исто како и надојдената подземна вода. Всушност, преку алтернацијата на времињата се отсликува духовната битка што ја води авторот сам со себе.

Семантиката која ја носи употребата на минатото време е поврзана со напорот на лирскиот субјект да го спречи надоаѓањето на страшната подземна вода, затнувајќи го нејзиниот отвор. Меѓутоа, и покрај сите натчовечки напори, иднината се исправува пред него како кобно претчувство дека разјарената вода, несреќата, сепак не мирува. Напротив, кога најмалку ќе очекува, од заседа, лукаво, ќе нападне и ќе го опустоши неговиот живот. Сегашното време е поврзано со стравот што го чувствува лирскиот субјект и со неговата опседнатост со повторното надоаѓање на злокобната вода. Во сегашноста тој константно го слуша нејзиното бучење и е подготвен во секој миг да ја нападне стерната со голи раце или да го затне одново нејзиното дувло. Во цикличноста на овие временски интервали се препознава симболиката на постојаната борба на човекот со демонските искушенија, со несреќите и трагедиите кои сиркаат од секој агол, излегуваат од секоја пукнатина.

И во англискиот и во францускиот препев на песната, доследна е употребата на сите наведени глаголски времиња со неколку мали исклучоци. Имено, само во третата строфа од францускиот препев употребено е сегашно наместо идно време: *Таа ќе почека да го*

*успие мајка dememo / Elle attend que la mere endorme son enfant; Taa ќе почека да вечераат орачите / Elle attend que les laboureurs dînent...), но имајќи предвид дека во францускиот јазик сегашното време може да пренесе семантичко значење на идност, тоа не го нарушува значењето. Во англискиот препев направена е една отстапка. Во четвртата строфа во оригиналот на почетокот е дадено минато време, а веднаш потоа се продолжува со сегашно, па со идно време. Во препевот, сегашното време на почетокот на строфата се заменува со минато (*трпелива тaa го чека својот час / it was binding its time*). Истиот стих се повторува кон крајот на строфата, но таму веќе и во препевот е задржана употребата на сегашно време (*taa го чека само својот час / it's only binding its time*).*

Анализа на лексичко ниво

Лексичката анализа на препевите покажува дека се направени доста отстапувања од страна на преведувачите. Тие се однесуваат на: употребата на неутрална наместо негативната лексика (табела бр. 7) и на културолошките термини (табела бр. 8) кои преовладуваат во оригиналот; несоодветноста на преводните решенија (буквален или неточен превод) (табела бр. 9), како и употребата на слободен превод (табела бр. 10), додадена лексика (табела бр. 11) и испуштена лексика (табела бр. 12).

Во „Стерна“ преовладуваат лексеми со негативен, темен семантички полнеж. Уште во првата строфа се употребени именски форми во пејоратив/аугментатив. Во англискиот и во францускиот препев ваквите именски форми се лексикализирани и затоа тие се предадени со основната форма на именката. На тој начин е изгубено пејоративното значење во преводот и делумно е одземен оригиналниот сентимент кој се чувствува во поемата „Стерна“ на македонски јазик.

Оригинален	Препев на француски	Препев на англиски
<i>Песочиште</i>	<i>du sable (несок)</i>	<i>Sand</i>
<i>Чакалиште</i>	<i>des cailloux (камења)</i>	<i>Gravel</i>
<i>Дувло</i>	<i>ouverture (отвор)</i>	<i>Hole</i>
<i>ниедно доба</i>	<i>en pleine nuit (среде ноќ)</i>	<i>at dead of night (задржано)</i>

Табела бр. 7: Употреба на неутрална лексика во препевот на негативните лексеми

Освен тоа, употребени се и многу културолошки термини, архаизми, турцизми, а повремено и дијалектизми, кои придонесуваат за стилска обоеност на стихуваниот израз, но истовремено се многу тешко преводливи поради културолошките разлики. Поради неможноста да се употребат соодветни преводни решенија (освен кај терминот „аршин“ за кој е употребен француски архаизам *aune*, и соодветниот превод на „ајдут“ со *haïdouk*), преведувачите и кон англиски и кон француски јазик прилегнале кон употреба на стилски неутрална терминологија.

Исто така, важно е да се напомене дека преведувачите и на двата јазика се одлучиле да го преземат архаизмот *стерна* и во самиот наслов, но и во целата поема. Во препевот на француски јазик, уште во насловот е вметната фуснота со која се објаснува значењето на стерната: „Според народната традиција: голем затворен извор, резервоар со вода (наш превод). Се согласуваме со Бабамова (Babamova 2018: 95) дека „со ваквото пренесување на македонски зборови во францускиот јазик се обезбедува литературен континуитет, односно се продолжува животниот век на македонските поеми“.

Оригинален	Препев на француски	Препев на англиски
<i>Бубак</i>	<i>cotton/намук</i>	<i>cotton/намук</i>
<i>Лелејка</i>	<i>berceau/лулка</i>	<i>cradle/лулка</i>

Објала	bandes molletières/ завој	leg wrappings
Пусија	embuscade/ заседа	on the lookout
Опинци	chaussures/чевли, обувки	shoes/чевли, обувки
се токми	s'apprête/се подготвува	it was ready/подготвено беше
Сопашат	ôter/собува	unwound/обвиткува
Намовнат	hérissé/наежен	alert/спремен, на готовс

Табела бр. 8: Употреба на неутрална лексика во препевот на културолошките термини

Оригинал	Препев на француски	Препев на англиски
Беше заден час!	C'était la dernière heure (беше последниот час, буквален превод.	Just in time (точно навреме)
Ноќе	Il fait nuit (ноќ е, се стемни)	By night (точен превод)
со нокти корнев	je grattai avec mes ongles (гребев со нокти)	I scabbled with my nails – scratched= гребев
Пците	chiens (кучиња, неутрален превод)	birds – неточен превод

Табела бр. 9: Несоодветност на преводните решенија (буквален или неточен превод)

Оригинал	Препев на француски	Препев на англиски
Наслушнам	écouter (слуша)	I listen (слуша)
да потера лов	pour chasser sa proie (да го улови својот плен)	to hunt its prey (да го улови својот плен)
Рикне	rugir - рика (задржано)	snarl ('ржи)
а не го разбираш зборот	- et tu ne comprends pas ce qui est dit (не разбираш што се кажува)	You couldn't catch the words (не ги разбираш зборовите)
да ги потурат	qu'ils bourrent (да ги наполнат)	filled (полни, наполнува)
ги мачи кашлица	toussent (кашлаат)	coughs (кашлица)
крои најлошо	prépare le pire (подготвува најлошо)	It's planning the worst (планира најлошо)
колку ликував	quel triomphe (каква победа)	How I exulted! (задржано е)

Табела бр. 10: Слободен превод

Оригинал	Препев на француски	Препев на англиски
ми иде да викам, да мафтам со рацето, да будам	d'agiter les mains, de reveiller ceux qui dorment (да ги разбудам оние што спујам)	I want to scream, to wave my arms, to wake everyone up
како сура мечка од нештера	comme l'ours gris quitte sa grotte (како сива мечка што ја напушта нештерата)	/
да биде глуво и спокојно	que tout soit sourd et paisible (се' да биде глуво и мирно)	/
таа го чека својот час	/	yes, it's only biding time
некој под земи далеку се кикоти	/	someone underground, far, far away, was tittering

Табела бр. 11: Додадена лексика

Оригинал	Препев на француски	Препев на англиски
Сиотнамовнат	Hérissé (испуштено е сиот)	Alert for the moment (испуштено е сиот)
декаја задавувам	je l'étranglai (ја задавив)- (испуштено е дека)	I was strangling it (испуштено е дека)

<i>декасè</i> послаб иде нејзиниот глас-	<i>sa voix parvenait</i> (нејзиниот глас доаѓаше) (испуштено е дека)	<i>It's was was getting weaker and weaker</i> (испуштено е дека)
<i>се исправив</i> совсем простум	<i>quand je me suis relevé</i> (кога се исправив) (испуштено е совсем простум)	<i>When I stood upright</i> (испуштено е совсем простум)
Трпелива	<i>patiente-</i> преведено	/ (не е понуден превод еквивалент)

Табела бр. 12: Испуштена лексика

Анализа на фонетско рамниште / анализа на фонетските стилски фигури

Во изворната поема, на фонетско рамниште може да се забележи голема зачестеност на гласот **p** во сите строфи, што, според некои теоретичари, претставува начин за изразување на движење (Платон 2006: 9798, 112–113; Младеновски 2014: 79). Во конкретниов случај, повторувањето на гласот **p** може да се поврзе со течењето на големата подземна вода. Дополнително, атмосферата на страв и мачнината при помислата за траорната сила со која подземната вода се стреми да разори сè околу себе, се пренесува и преку употребата на консонантски комбинации кои претежно ја содржат фонемата **p**: *pn, pt, tp, pn, kp, grg, грч, трп, врт, мрт, трл*.

Употребата на **p** е многу честа и во францускиот (*déchiré, fureur, courent souterraines, jallira, noyer...*) и во англискиот препев (*rags, rocks, ready, rocking, reel, rubble, furiously, pure air, rumbling*). Истата тенденција во препевот ја има и во однос на консонантските комбинации во кои влегува гласот **p**. Тоа се забележува и во францускиот (*sombres, submerger, acharnai, entraîner...*) и во англискиот препев (*dark, groaning, underground, grey, prey, cradle, strained, harder, scrabbled, breathed, streamed gravel...*).

Кога станува збор за фонетските стилски фигури, во песната се среќаваат примери на **афереза**, која подразбира скратување на почетокот на зборот со тоа што се изостави првата буква или првиот слог. Во францускиот и во англискиот препев не е употребена афереза, односно глаголите се употребени во својата нередуцирана форма (табела бр. 14).

Оригинал	Препев на француски	Препев на англиски
<i>минав</i> (од поминав)	<i>Passer</i>	<i>wiped</i>
<i>молкне</i> (од замолкне)	<i>se taire</i>	<i>become quiet</i>

Табела бр. 13: Афереза

Освен тоа, употребена е стилската фигура **асонанца**, која ја прикажува зачестеноста на самогласките **a** и **o** (*со песочиште, со чакалиште, со камења со карпи, што ги натрунав на дувлото да крepat*), кои внесуваат темен колорит што кореспондира со тешкиот и мачен сентимент кој провејува во „Стерна“. И овој аспект е доследно применет и во францускиот (*la Sterna avec du coton, avec du sable avec des cailloux, l'eau grossir...*) и во англискиот препев (*rocks, stopped, frantically, forehead, panting, waters, soul...*).

Во оригиналот употребена е и **алитераација**, стилска фигура со која се означува повторување на истиот консонант на почетокот на неколку зборови во еден стих (*како да липа и да моли милост; кога ќе рикне, ќе се оттиши, ќе гргне да поклопи, да подави, да повлече...*). Во препевот, француските преведувачи успеале доста успешно да ја применат алитераацијата на некои места (*comme si elle sanglotait et demandait grace; et alors elle rougira, s'échappera, jaillira, pour submerger, noyer, entraîner...*), но некаде таа

изостанува. За сметка на тоа, преведувачите направиле компензација, употребувајќи алитерација во други стихови (*И старците што ги мачи бесоница и кашлица – Да тивнат / et que se calment les vieillards qui souffrent d'insomnie*).

Во англискиот препев, стихот „како да липа и да моли милост“ е сосема испуштен, додека во останатите стихови очигледни се напорите на преведувачите да ја задржат алитерацијата (*и толчев и трупав грамада / pushed and piled up the rubble; а кога запрев задишан и помен / when I stopped panting and sweaty...*). Исто како во францускиот, и во англискиот препев се забележува стилската фигура алитерација, во стихови во кои ја нема во оригиналот (*што ги натрунав на дувлото / I heard them over the hole*).

Во оригиналот забележителна е и употребата на **анафората** како фонолошка стилска фигура која означува повторување на истиот збор на почетокот на два или повеќе последователни стиха (табела бр. 14). Како што е прикажано во табелата подолу, препејувачите на двата јазика успеале ја зачуваат оваа стилска фигура во повеќето стихови.

Оригинал	Препев на француски	Препев на англиски
<i>таа го чека својот час</i> <i>таа ќе почека да го усние</i> <i>мајка детето</i>	<i>Elle attend son heure, patiente</i> <i>Elle attend que la mere endorme</i> <i>l'enfant</i>	<i>It was binding its time,</i> <i>It'll wait ...</i>
<i>таа расте, таа го чека само</i> <i>својот час</i>	<i>Elle grossit</i> <i>Elle attend seulement son heure</i>	<i>It'sswelling</i> <i>It'sonly binding its time</i>

Табела бр. 14: Анафора

Анализа на фигурите на содржина во препенот

Фонолошките и синтаксичките фигури ги разгледаваме во рамките на анализата на соодветните јазични рамништа. Освен тие, во „Стерна“ се среќаваат и семантички и логички фигури.

Од анализата може да се заклучи дека стилската фигура **метафора** е многу подоследно преведена во францускиот, отколку во англискиот препев (табела бр. 15), додека стилската фигура **компарација** е целосно зачувана во двата препева (табела бр. 16).

Оригинал	Препев на француски	Препев на англиски
<i>Сонот ми скипна</i>	<i>mon sommeil était tari</i> <i>(задржана)</i>	<i>I couldn't sleep</i> <i>(не е задржана)</i>
<i>Јас го загубив сонот</i>	<i>j'ai perdu le sommeil</i> <i>(задржана)</i>	<i>I shall never be able to sleep</i> <i>(не е задржана)</i>

Табела бр. 15: Метафора

Оригинал	Препев на француски	Препев на англиски
<i>како сура мечка од нештера</i>	<i>comme l'ours gris quitte sa grotte</i>	<i>like a grey bear form its</i> <i>cave</i>
<i>како ајдут на пуција</i>	<i>comme un haïdouk en embuscade</i>	<i>a kind of bandit on a lookout</i>
<i>како да ја прекрил устата со</i> <i>дланка</i>	<i>comme s'il se couvrait la bouche de</i> <i>la main</i>	<i>as if it had streamed over</i> <i>into me</i>

Табела бр. 16: Компарација

Стилската фигура **персонификација**, преку која на **стерната** ѝ се даваат карактеристики на човек (*таа чека, планира, се пресекава*) и карактеристики на животно (*рикнува*), е зачувана целосно и во францускиот и во англискиот препев.

Во „Стерна“ се забележува и употреба на *градација*, стилска фигура со која се постигнува постепено интензивирање на почетната мисла или намера (табела бр. 17). Во двата препева градацијата се чувствува со истиот интензитет како во оригиналот.

Оригинал	Препев на француски	Препев на англиски
<p><i>C'è повеќе се силев, раскинат од бес</i> <i>Со нокти корнев — и мавав и шибав</i> <i>И толчев, и трунав грамада</i> <i>Брзав — да не ѝ се загревам.</i> <i>А кога запрев...</i></p>	<p><i>Déchiré de fureur, je m'acharnai</i> <i>je grattai avec mes ongles-et je tapai</i> <i>et je fouettaï</i> <i>et j'écrasai et j'entassai masse sur</i> <i>masse</i> <i>je me hâtai pour ne pas m'apitoyer</i> <i>sur elle</i> <i>Et quand je me suis arrêté</i></p>	<p><i>I strained harder and harder, frantically</i> <i>I scrabbled with my nails, shoveled, kicked,</i> <i>Pushed and piled up the rubble</i> <i>Furiously – so as not to feel any pity for it</i> <i>But when I stopped ...</i></p>

Табела бр. 17: Градација

Заклучок

Од направената анализа на англискиот и на францускиот препев на „Стерна“, може да се заклучи дека најголема доследност се забележува на морфолошко ниво и во однос на употребата на фигурите на содржина (кај компарацијата, персонификацијата и градацијата). Забележана е отстапка во однос на употребата на метафората. Таа не е успешно задржана во англискиот препев.

Постои делумна доследност и во однос на формата, и на синтаксичко и на фонетско ниво. Од формален аспект, забележани се отстапки во однос на употребата на интерпункциските знаци во двата препева. На синтаксичко ниво се согледуваат разлики во однос на збороредот во двата препева. Има поголеми промени во поглед на синтаксичката структура на стиховите во англискиот препев отколку во францускиот. Полисиндентонот не се сретнува воопшто во англиската варијанта, а во француската е делумно застапен. Наспроти тоа, набројувањето како стилска фигура, е задржано и во англискиот и во францускиот препев. На фонетско ниво, и во двата препева е доследно запазена зачестеноста на гласот *p* и употребата на фонетските фигури асонанца и алитерација, додека аферезата и анафората не се доследно применети.

Најголеми пропусти се уочија на лексичко ниво. Тоа се забележува јасно, особено во препевот на културолошките термини и во употребата на т.н. „негативна“ лексика, претставена со неутрални, општи термини кои не го содржат истиот семантички полнеж. Во препевите, понекогаш, се забележува и несоодветен, слободен превод. Исто така, постојат и примери на додадена и на испуштена лексика.

Сепак, и покрај формалните и содржински отстапувања, се наметнува заклучокот дека преведувачите му пристапиле многу внимателно и студиозно на оригиналот. Тоа се согледува од финалниот резултат – препевите кои се многу блиски до оригиналот. Со тоа, неизбежно е да се констатира дека и англискиот и францускиот препев се доста успешни во пренесувањето на основниот мотив и на сентимент во „Стерна“.

Нашите заклучоци ги потврдуваат ставовите на теоретичарите кои сметаат дека поезијата е преводлива и дека, преводот, макар и осиромашен, е многу корисен. Тој може да се смета за успешен доколку кај читателот го буди истото чувство кое го предизвикува и изворниот текст. Сето тоа е присутно и во англискиот и во францускиот препев на поемата „Стерна“.

Користена литература

Кирилица

Арсова-Николиќ, Л. (1999). *Преведување: Теорија и практика*, Скопје. Матица

Македонска.

- Младеновски, Р. (2014). *Практикум по теорија на поезијата*, Универзитет „Гоце Делчев“ Штип.
- Никодиновска, Р. (2009). *Дидактика и евалуација на преведувањето*. Филолошки факултет, Скопје.
- Силјан, Р. (2001). *Прилози за наставата по литература- македонска поезија*, Скопје: Матица македонска.
- Старделов, Г. (1990). *Одземање на силата: Поезијата на Блаже Конески*, Скопје: Мисла.
- Ќулавкова, К. (1989). *Одлики на лириката*. Скопје: Наша книга.

Латиница

- Ali, M. (2016). La traduction poétique entre la littéralité et l’adaptation (Le cas de Fleurs du mal de Baudelaire), *Journal of Faculty of Arts*, Benha University, 44.
- Babamova, I. (2018). Sur quelques référents culturels macédoniens dans des poèmes de Blaze Koneski traduits en français, Actes du colloque international *Le même, le semblable et le différent au sein de la langue, de la littérature et de la culture dans les pays francophones*, Faculté de philologie, Skopje.
- Bennett, G. (2001). Translation of poetry/ poetry of translation: Some thoughts on transpoiesis. *Aufgabe 2*, 1-9. <https://docplayer.net/64063799-Translation-of-poetrypoetry-of-translation-some-thoughts-on-transpoiesis-1.html>
- Brynczka, P. (1997). *A saving grace de Lorna Crosier: Traduction et commentaire*, Carlton University, Ottawa Ontario.
- Ellrodt, R. (2006). Comment traduire la poésie? *Palimpsestes*, 65-75, DOI: <https://doi.org/10.4000/palimpsestes>.
- Kayra, E. (1998). Le langage, la poésie et la traduction poétique ou une approche scientifique de la traduction poétique. *Meta*, 43(2), 254–261. <https://doi.org/10.7202/003295ar>
- Lefevre, A. (1975). The Translation of Poetry: Some Observations and a Model. *Comparative Literature Studies*, 12(4), 384-392.
- Mounin, G. (1963). *Les problèmes théoriques de la traduction*, Gallimard, Paris.

ANALYSIS OF THE ENGLISH AND FRENCH TRANSLATION OF BLAZHE KONESKI’S “STERNA”

Abstract: The poem “Sterna” was inspired by a legend about a mythical hero, Krale Marko, who is believed to have prevented fierce underground water from flooding the Prilep plain.

The underground water in the poem is personification of evil, misfortune and deep internal unrest with which Krale Marko, i.e. every man, fights during his lifetime; all of this is depicted in the poem in a highly dramatic way and by means of pronounced poetic tension. “Sterna” abounds with culture-specific terms, charged with expressive power; archaisms; borrowings from Turkish, and instances of dialectal terms. All of these are extremely challenging to deal with in translation because they reflect the cultural, historic and social differences between any two countries. Given that these terms are virtually untranslatable, they have the capacity to put the translator’s skills to a real test.

The paper at hand aims to offer a comprehensive analysis of the original poem and its translations into French and English, in order to ascertain to what extent the translations are faithful to the original text. The analysis encompasses the phonetic, lexical, and syntactic level as well as the formal structure and the figures of speech used in the poem. The results point to the fact that despite the formal and content-related concessions made on the part of the translators, both translations are highly successful in preserving the major motif and sentiment present in “Sterna”.

Key words: Sterna, Koneski, translation, English, French.